

FERNÁNDEZ FERNÁNDEZ, Beatriz: *Basc per a catalanoparlants (O de com dues llengües tan diferents s'assemblen tant)*, Anna Pineda Cirera (trad.), Argenton: Voliana Edicions, 2016.

ITZIAR ADURIZ AGIRRE

Universitat de Barcelona. Dept. de Filologia Catalana i Lingüística General
itziar.aduriz@ub.edu

Abans de començar a comentar el contingut del llibre que tenim a les mans, *Basc per a catalanoparlants*, em vull referir a l'autora, Beatriz Fernández, i a la traductora/adaptadora del llibre, Anna Pineda.¹ Crec que el perfil, tant de l'autora com de la traductora/adaptadora, té molta influència en el to del llibre i ens ajudarà a contextualitzar l'obra.

Beatriz Fernández és professora titular del Departament d'Estudis Bascos de la Universitat del País Basc (UPV/EHU) i membre corresponent d'Euskaltzaindia (l'Acadèmia de la Llengua Basca). És autora de nombrosos articles i llibres d'investigació sobre la llengua basca en general i més concretament sobre qüestions de morfosintaxi i variació sintàctica. És també editora de diversos volums col·lectius publicats, entre d'altres, a Oxford University Press i a John Benjamins. D'altra banda, Anna Pineda Cirera, la traductora i adaptadora del llibre al català, és llicenciada en Filologia Catalana per la Universitat de Barcelona i doctora en Ciència Cognitiva i Llenguatge per la Universitat Autònoma de Barcelona. Coincideix amb Beatriz Fernández en una línia de recerca que tomba molt cap a la sintaxi i, en concret, cap a la variació sintàctica, que, per cert, va ser el tema principal de la seva tesi doctoral.

Com es pot veure bé en la seva trajectòria acadèmica i professional, el tema més recurrent i nexa d'unió entre totes dues és la lingüística. Són dues dones dedicades a l'estudi del llenguatge, sobretot de la sintaxi de les llengües, aplicat en gran mesura al basc i a les llengües romàniques.

I faig aquest apunt inicial perquè al llibre trobarem molt aquest to lingüístic. No cal saber molta lingüística per llegir-lo, però el lector amb uns coneixements mínims del tema s'hi trobarà més còmode. De tota manera, i parlant del to de l'obra, no seria just obviar el tarannà divulgatiu que l'autora ha volgut donar-li. Ella mateixa en més d'una ocasió ha dit que ha intentat «suavitzar» el caire lingüístic del llibre, i si bé són inevitables les referències a qüestions lingüístiques concretes amb el seu lèxic específic —com ara ergativitat, casos gramaticals, morfemes, clítics, posposicions, llengües flexives, analítiques—, també és veritat que se li ha de reconèixer l'esforç de presentació amena d'aquestes reflexions lingüístiques.

Veiem, doncs, de la mà de la lingüística, un dels grans temes que trobarem al llibre, que ja està reflectit a la segona part del títol: *O de com dues llengües tan*

1. Aquest llibre és l'adaptació al català del llibre *Euskera para castellanohablantes*, publicat per l'editorial Erein el 2016.

diferents s'assemblen tant. La comparació de llengües, basc i català, és presentada sota unes premisses d'universalitat del llenguatge, defensades des del món de la lingüística moderna («gramàtica universal»), que a la vegada recull idees tradicionals en aquests estudis, que ja trobem a les gramàtiques medievals. Topem amb aquestes idees ja en el primer capítol i la seva concepció absolutament desmitificadora envers posicionaments que han volgut donar un aire misteriós a tot el que es relaciona amb la llengua basca, potenciat sens dubte pel fet que la llengua basca és una llengua que no pertany a la família indoeuropea i, a més a més, és una llengua de les que es denominen *aïllades*, és a dir, per a la qual no s'ha pogut trobar parentiu amb cap família lingüística. De fet, el punt 1.5 ens parla d'aquest tema i anomena la llengua basca *òrfena*, insistint, però, que no és pas «l'única òrfena del planeta», amb l'aire desmitificador. És el mateix aire que trobem quan parla d'aïllament de la llengua basca i diu que no és «l'única, i això és una cosa excepcional, sí, però tampoc tant» (p. 38).

És, com he dit a dalt, un dels grans temes del llibre, i un dels que més curiositat genera, crec jo. Cap lector profà (no versat en qüestions lingüístiques) no dubtaria a l'hora d'afirmar que aquestes dues llengües no tenen res en comú. L'autora ens demostra el contrari; aprofitant la seva experiència docent, ens en dona una lliçó amb molts exemples clarificadors que anirà presentant a través dels capítols següents. Com diu al preàmbul, ens ensenya les diferents peces del lego (les peces i característiques de les llengües basca i catalana), encaixades seguint els dos manuals d'instruccions (les gramàtiques d'aquestes llengües), i ens demostra que són diferents, sí, però no tant.

Un exemple d'aquestes lliçons sobre qüestions específiques que demostren que dues llengües tan diferents tenen en comú més del que sembla, el podem trobar a les pàgines 103-106, quan es parla de la tria d'auxiliars intransitius i transitius en els verbs perifràstics. És un bon exemple de com l'autora controla a la perfecció l'art de l'explicació magistral, i també és un bon exemple de final desmitificador, amb una gran dosi d'ironia: «Sentim donar un disgust al lector bascòfon de llengua minoritzada que, encara que no presumeixi de la grandiositat de la seva llengua, com poden fer alguns anglòfons o castellanoparlants, pot ser que de vegades faci el fatxenda amb la idiosincràsia ancestral i l'exotisme de la seva llengua».

Igualment, de manera magistral, ens parla de les qüestions lingüístiques que més diferencien les dues llengües. Al capítol 3 trobem exemples explicats amb detall que ens fan veure que, realment, són llengües de tipologia diferent, però sempre intentant veure la relació entre totes dues. Així, quan ens explica l'ordre dels constituents en estructures transitives, parem atenció al verb transitiu (V) i el seu objecte (O). Segons la llengua que estudiem, aquests dos elements es poden combinar de manera diferent: en basc acostuma a ser OV i en català, VO. I aquesta qüestió ve explicada sota el títol de «El món al revés», és a dir, mateixes peces del lego, però organitzades de manera diferent: «si capgirem el català arribarem al basc, i viceversa».

Seguint amb les lliçons originals i clarificadores ens endinsa en el món de l'ergatiu al capítol 5: «L'ergativitat és potser un dels fenòmens tipològics del basc que més atenció ha merescut en la gramàtica basca». Aquest capítol tampoc no ens defrauda, i com ja ens té ben acostumats l'autora, al costat de la informació pertinent, en aquest cas sobre com funcionen les llengües del món a l'hora de marcar subjectes i objectes, començant pel llatí, trobem sempre moltíssimes referències «marginals» respecte al tema, però igualment interessants i que no poden sinó despertar la curiositat del lector més profà. Així, al començament del punt 5.4, trobem referències amb un to de crítica al fet que la lingüística «ha pecat d'un cert egocentrisme en pensar que moltes de les característiques bàsiques de les llengües naturals eren les de les llengües europees, i especialment les d'algunes llengües europees» (p. 212). La crítica hi és també a la pàgina 122, quan diu que la lingüística «ha atès amb més dedicació i pulcritud al llarg de la seva història» les llengües romàniques i l'anglès. Una servidora no pot sinó compartir aquesta crítica, això ha fet molt mal als estudis de lingüística, en general.

Que l'autora és experta en el cas datiu i en el complement indirecte queda palès al llarg del capítol 6. Com mai, crec jo, desplega la seva capacitat de barrejar de manera natural magistrals comentaris sobre datius, clítics i complements indirectes amb els sagnants fets del 1937 a Bilbao. És difícil descriure com el lector surt amb el cor encongí de la narració d'aquest tros d'història (al final del punt 6.4, a la pàgina 153) en plena barreja, com si res, de lingüística i moments durs de la història, que segueix fent al començament del punt 6.5: «Si als lingüistes ens resulta tan difícil dirimir quin és el verb auxiliar que suporta la flexió en les formes tripersonals, entendre aquella cerimònia macabra que liquidà metòdicament i implacablement les il·lusions i la vida de tants podria semblar impossible».

I com resulta recurrent al llarg del llibre, ens trobem amb una magistral narració plena de sentiment i, al costat, la lliçó (o la denúncia, segons el cas), que ens deixa entreveure, darrere de la gran lingüista, una gran persona amb gran humanitat i sentit de la justícia. Llegiu, sinó, a la pàgina 153-154, quan parla d'allò tan important per als lingüistes com és la recopilació rigorosa de dades: «Pel que fa a la llengua, cal fer-ho per comprendre la nostra naturalesa més intrínseca; pel que fa a la guerra, cal fer-ho per recuperar la memòria dels oblidats i dignificar-la.» Impressionant!

I parlant de sentiments, resulta especialment emotiva la narració de l'assassinat d'una compatriota en una manifestació durant la festa major del seu poble (p. 205). O tots els records que l'autora comparteix al capítol 7, on, parlant de la seva escola d'infantesa, la ikastola, escriu uns paràgrafs més que tendres.

A hores d'ara hem pogut entreveure els eixos principals que vertebraven l'esquelet d'aquest llibre: quatre, diria jo (a veure si hi esteu d'acord!). Un de principal, que ja hem mencionat prou, és la llengua i la lingüística, enfocades concretament sobre el català i el basc. Està clar que un altre eix vertebrador, lligat i relligat amb el primer, és la biografia personal de l'autora. És, sens dubte, la pinzellada tendra, i molt tendra. Un altre eix molt important en la definició d'aquesta obra

és la història; història que té a veure amb la biografia de l'autora principal, Beatriz Fernández, amb connotacions polítiques. Com podria ser d'una altra manera parlant de la història del País Basc? Hi trobem història d'Espanya, del País Basc, de la llengua basca, del procés de normalització, normativització i estandardització de les llengües (sobretot de les dues protagonistes: català i basc, als capítols, 8 i 9). En aquests darrers capítols l'aportació de l'adaptadora s'entreveu cabdal. I el darrer eix que jo crec que s'ha de mencionar és el de la cultura, vertebrador indiscutible de tot el llibre, transversal, com es diu ara, i també molt lligat a la història, lògicament. De fet, he quedat absolutament enlluernada amb la gran quantitat de referències bibliogràfiques i personals sobre diferents fets culturals que hi ha, tant sobre la llengua basca com sobre la llengua catalana. Diria que hi són tots els que hi han de ser.

El llibre acaba amb un al·legat per la germanor d'aquests dos pobles, el basc i el català. Una servidora, que fa vint anys que treballa per aquesta tasca, no pot sinó estar agraïda a l'autora i a l'adaptadora per la bona feina. Ja ha passat a ser una obra de referència per als alumnes catalans que volen aprendre basc. *Eskerrik asko*. Moltes gràcies.